

reise og at det ville bli en stadig tilstrømning av nye folk fra Norge, hvis en først begynte aa sende noen hit.

H.O.E. fremholdt dernest at iallfall de frivillige av befalet burde tas over og at det i ethvert tilfelle ikke gikk an aa sende de garnisonærende officerer tilbake til Norge, hvor de, efter alt hvad der foreslaa, ville faa valget mellem aa bli fengslet eller aa forplikte seg til overfor tyskerne ikke mere aa delta i denne krigen. Ingen av disse argumenter blev hørt. Styrken blev demobilisert og det blev - efter hvad der er oplyst - senere sendt beskjed til Sverige om at det ikke trengtes befal av hæren herover.

Regjeringsadvokat Johannsens 2 redegjørelser av 27.mai og 14.juni 1940 til Norges Industriforbund.

Fra Regjeringsadvokat Kristen Johannsen.

Fortrolig.

Norges Industriforbund.

O s l o .

Efter anmodning tillater jeg meg aa gi et resyme av de uttalelser jeg har avgitt om de rettslige følger av krigsbegivenhetene i Norge.

Tirsdag den 9. april eller natten til denne dag, begynte den tyske hærmakts aksjon i Norge. Samme natt forlot konge, storting og regjering landets hovedstad. Den 9. april ble motstanden oppgitt i Oslo, derimot fortsattes motstanden paa andre punkter, hvorfor krigstilstand ble erklært aa herske mellem Tyskland og Norge. Idag er det faktiske forholdt forsaavidt at den tyske hærmakt behersker landet opp til Mo i Rana og dessuten holder Narvik besatt med den styrke som er belesiret av norske, engelsk-franske militære- Lenger nord holdes landet av den norske stridsmakt. Formentlig befinner ogsaa den norske konge og regjering Nygaardsvold seg der.

Umiddelbart etter besettelsen av Oslo insatte major Quisling seg som regjering i Oslo. Etter at høyesterett, som den eneste gjenværende statsmakt, hadde innsatt et administrasjonsraad og dette var akseptert av den tyske hærmakt, traadte den quislingiske regjering tilbake.

Innen den okkuperte del av landet utøvedes den sivile statsmyndighet, som følge av okkupasjonen, av en utnevnt Reichskommissar.

Den i nordlandene værende norske regjering har erklært at all norsk eiendom og alle norske fordringer i utlandet er overtaat av den i henhold til Grunnlovens § 105. Hvorvidt denne bestemmelse har rettslig gyldighet eller ei, er et spørsmaal som det ikke er grunn til aa diskutere nu og paa dette sted. Faktisk medfører bestemmelsen i iallfall at de opprindelige eiere eller fordringshavere i alminnelighet fortiden ikke kan disponere over det som omfattes av bestemmelsen.

X X X X X X X

Forholdet er idag for den del av Norge som ikke ligger nordenfor Mo i Rana, at vi samtidig har en norsk konge som utøver regjeringsmakten.

gjennom sin regjering med et potensielt storting og en tysk okkupasjonsmyndighet med et norsk administrasjonsraad som mellomledd mellom seg og den norske administrasjon og befolkning. Det sier seg selv at en ikke, hvis der er uoverensstemmelser mellom paabud fra disse to sett myndigheter, kan lystre dem begge. Der maas følgelig finnes en skillelinje mellom de tilfeller hvor den øverste myndighet rettslig tilligger den ene eller den annen.

Rent rettslig er det første spørsmål om en regjering, som ikke alene faktisk, men ogsaa rent geografisk mangler mulighet for aa haandhve sin myndighet, overhodet kan gi paabud for det omraade hvor den ikke kan utøve myndighet. Dette spørsmål er det for tiden ikke grunn til aa undersøke.

Det som for tiden har interesse er spørsmålet om hvor langt okkupasjonsmakten og Administrasjonsraadets myndighet gaar. Innledningsvis er aa si at "den lovmessige makt faktisk er gaatt over til okkupanten", (Haagerkonvensjonens art. 43) for det forannevnte omraade, hvilket som bekjent er den overveiende del av Norge. Det befinner seg "faktisk under den fiendtlige hers myndighet" og denne myndighet "er befestet og i stand til aa gjøre seg gjeldene." (Haagerkonvensjonens art. 42).

Krig er saa gammel som de menneskelige samfunn. Det kan ikke med noen rimolighet bestrides at krigens lov opprinnelig har vært rækt at makt er rett. Men dette gjelder ikke ubegrenset. Visse ideer har kjæmpet seg frem til seier, saaledes er de blitt en bestanddel av den siviliserte verdens felles tankeverden. De er å ingressen til 4. Haageroverenskomst uttrykt saaledes:

"Befolkningen og de krigførende skal beskyttes av og stilles under folkerettens prinsipper, saaledes som det fremgaar av fastsatte sædvaner mellom siviliserte nasjoner, av menneskelighetens lov og av den offentlige saavittighets krav."

Derest har de deltagende i Haagerkonvensjonene av 1907-10 uttrykkelig forbandt seg til i krigstilfeller aa overholde disse bestemte regler. Av interesse i vaar forbindelse er reglementet angaaende landkrigens lover og sædvaner art. 42 ff., hvorav nitettes:

Art. 42. "Et omraade betraktes som okkupert, naar det faktisk befinner seg under en fiendtlig hers myndighet. Okkupasjonen utstrækker seg kun til de omraader, hvor denne myndighet er befestet og i stand til aa gjøre seg gjeldende."

Art. 43. "Naar den lovmessige makt faktisk er gaatt over til okkupanten skal denne ta enhver forholdsregel, som beror paa ham, for saavidt mulig aa gjenopprette og sikre den offentlige orden og det offentlige liv. Okkupanten skal berunder respektere de lover som gjelder i landet, medmindre der foreligger absolutte hindringer herfor."

Art. 44. "Det er forbudt en krigførende aa tvinge befolkningen paa et okkupert omraade til aa gi opplysninger om den annen krigførendes her eller forsvarsmidler."

Art. 46. "Familiens ære og rettigheter, individenes livs, den private eiendom, den religiøse overbevisning og religionsutøvelsen skal respekteres. Privat eiendom kan ikke inndras."

Art. 48. "Hvis den okkuperende paa det besatte omraade oppkrever skatter, toll og avgifter som er paalagt til fordel for staten, skal han saavidt mulig følge de for ligningen og skattefordelingen gjeldende regler, og det paaligger da den okkuperende aa utrede utgiftene til administrasjonen av det besatte omraade i den utstrækning hvori den lovlige regjering var forpliktet hertil."

Art. 49. "Andre pengeytelser enn de i forrige artikkel omhandlede skatter, kan den okkuperende kun oppkreve paa det besatte omraade, naar det skjer til armeenes behov, eller til omraadets administrasjo.

Art. 51. "Ytelser in natura og tjenester kan kun fordres av kommuner og innvaanere, naar det er til okkupasjonshærens behov. De skal staa i forhold til landets hjelpemidler og skal ikke være av den natur at de innebærer forpliktelser for befolkningen til aa ta del i krigsoperasjonene mot fedrelandet.

Ytelserne og tjenestene kan kun fordres med bebyrdning av den som kommanderer paa vedkommende sted.

Ytelserne in natura skal saavidt mulig betales kontant, hvis dette ikke gjøres, skal de bekreftes ved kvitteringer, og de skyldige summer betales snarest mulig."

Art. 53. "Den hær som holder et omraade besatt, kan benektige seg da røde penger, kapitaler og fordringer som i egentlig forstand tilhører staten, vaapenopplag, befordringsmidler, magasiner, proviant og overhodet enhver rørlig eiendom, staten tilhørende, som kan tjene krigsoperasjonene.

Alle midler til forsendelse og transport paa land, sjø eller i luften av meddelelser, personer eller ting - bortsett fra de tilfeller som er ordnet ved sjørette, saavel som vaapenopplag og overhode alle krigsforbindelser, kan tas selv om de tilhører private personer, men skal erstattes - skadeserstatningsordnes ved fræds slutningen."

X X X X X X X X X

Paa basis herav kan visse almindelige regler oppstilles. En maa imidlertid ha for øyet at disse selv og i særdeleshed spørsmålet om de faktiske forhold, som er avgjørende for deres anvendelse, ikke kan diskuteres paa likefot. En kan ikke overfor en okkupasjonsstyrke si dette eller hint og prosedere paa det. Der finnes med andre ord ingen jenværdighet. Den forståelse som okkupasjonsmyndighetene hevder, blir inntil videre avgjørende.

For det første er det uomtvistelig at innen det besatte omraade gaar okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser foran den ordinære norske regjeringens bestemmelser. Den siste kan ikke ved noen forordning forordningsgyldig paalegge den norske befolkning eller undlate noe som okkupasjonsmakten forbyr eller forlanger, saafremt okkupasjonsmaktens paabud ikke ligger utenfor grensene av denne okkupasjonsmyndighets rettelige beføyelse. Herav er følgen at en heller ikke senere kan gjøre ansvaret gjeldene mot norske borgere fordi disse ikke har rettet seg etter dens - regjeringens - forholdsordrer, naar disse var i strid med okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser.

For det annet maa det være klart at okkupasjonsmyndigheten ikke har adgang til aa forføye over eller gi paabud vedkommende verdigjenstander som ikke er innenfor dens saktomraade. Den vil derfor ikke rettsmessig kunne utnytte fordringer paa personer utenfor okkupasjonsomraadet eller verdipapirer, hvis betalingssted er utenfor dette.

Et spørsmaal som ikke er ganske lett aa besvare er ikke lenger særlig aktuelt, nemlig om stillingen, hvor en bedrifts organer hadde til huse innenfor okkupasjonsomraadet, mens bedriften selv laa utenfor dette. Min oppfatning var - og er - at i saafall kunne dette ikke paalegges styret aa gi bedriftens ordre til aa etterkomme okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser.

Forinnan jeg forøvrig gaar over til enkeltheter, bør det formentlig sies noen ord om administrasjonstyrets rettslige stilling og myndighet.

Administrasjonstyret har en dobbelt hjemmel, oppnevningen ved høyesterrett og godkjenning fra okkupasjonsmaktens side. Allerede den første gir det en betydelig rettslig status. Et land eller en del av et land kan ikke være uten administrasjon, og ved sin forsvinnen etterlot den utøvende og lovgivende myndighet et tomrum, som stateløshet maatte utfylle. Ingen annen enn den fremdeles virkende tredje statsmakt kunne gjøre det.

Vi kan derfor gaa ut fra at Administrasjonsraadet, saalangt myndigheten er det overdratt av Høyesterett, er suverent. En sterkere blir denne suverenitet ved at det innen visse grenser anerkjennes av okkupasjonsmakten som utøvende organ. Saalangt som okkupasjonsmaktens myndighet rekke er derfor Administrasjonsraadets bestemmelser, fattet med okkupasjonsmyndighetens bifall, endelige og bindende, selv om de ligger utenfor hittil gjeldende rettsregler. Hvorvidt det foreligger "absolutte hindringer" for aa følge disse, saa etter sakens natur endelig avgjøres av okkupasjonsmakten.

Følgende spesielle spørmaal er stillet meg og er av meg beavart saaledes:

1. Er paalegg fra Administrasjonsraadets forpliktende for rettssubjekter for det okkuperte område?

Svar: Ja forsaavidt de enten ligger innenfor rammen av norsk lovgivning eller er hjemlet ved bestemmelse av okkupasjonsmakten, uten at denne positivt kan sies aa krenke Haagerkonvensjonen.

2. Kan Administrasjonsraadet fritas for forpliktelse etter gjeldende norsk lov og forskrifter?

Svar: Som ovenfor.

3. Kan Administrasjonsraadet foreta forandringer i kontrakter inngaaet med den norske stat?

Svar: Som ovenfor.

4. Er nye lover og forordninger som etter 9.4.1940 utstedes av den norske regjering bindende for rettssubjekter i det okkuperte område? Gjelder for eksempel det av regjeringen utstedte moratorium i det okkuperte område?

Svar: Nei.

5. Er man i det okkuperte område forpliktet til aa innbetale forfalte skatter og avgifter til staten og til kommunen? Er det i tilfelle med hensyn til kommunens avgjørende om betalingsstedet er innenfor det okkuperte område, selv om en større eller mindre del av kommunen er utenfor?

Svar: Ja, overensstemmende med Administrasjonsraadets, av okkupasjonsmakten godkjendte bestemmelser.

6. Gjelder i bekræftende fall fremdeles en arbeidsgivers forpliktelse til aa trekke for skatt?

Svar: Ja.

7. Kan der opptrekkes noen grense for hva private personer er forpliktet til aa foreta seg for den okkuperende makt?

Svaret gis i og med en henvisning til hva der foran er sagt Haager-konvensjonen.

Faktisk talt vil der overfor et paabud fra okkupasjonsmakten ikke være annen grense enn at dette ikke er rettmessig og ikke kan forlanges etterkommet, medmindre arbeidet er til okkupasjonsherrens behov, og ikke gaa ut paa aa hjelpe okkupanten i hans foretagende mot den norske her, Erstatning skal i alle tilfelle erlegges.

8. Er der noen formalia aa iakttå - før en paatar seg aa utføre arbeide eller utlevere varer?

Svar: Nei, ikke andre enn de som en fornuftig forretningsmann normalt vil forlange oppfylt.

9. Hva forståes med "ytelser in natura og tjenester ... er til okkupasjonsherrens behov"? (Jannfør Haagerkonvensjonens art. 52). Er det her kun tale om mat og drikke etc. (til mennesker og dyr) eller omfattar begrepet alle slags ytelser som "den som kommanderer anser aa være til herrens behov?

Svar: Kommandomyndighetenes begrunnede oppfatning vil være avgjørende for enhver som befinner seg under hans makt.

10. Er en for eksempel forpliktet til aa gjenoppbygge en av den norske heren ødelagt bro? A. Hvis broen paastaaes kun aa tjene det okkuperte lands sivile interesser. B. Hvis broen utvilsom i første rekke tjener okkupasjonsherrens interesser.

Svar: Ad. A. Ja. Ad B. Til gjenoppbyggingen av offentlige broer er en formentlig i alle tilfeller forpliktet til aa yte sin medvirken naar det forlanges. Forøvrig vil svaret avhenge av om arbeidet kan sies aa være "krigsdeltagelse i krigsoperasjoner mot fedrelandet."

11. Er en forpliktet til aa utføre arbeide paa en flyplass som kun

tjener okkupasjonsherrens militære formaal? Er det i saa henseende noen forskjell om arbeidet gjelder reparasjon av paaført krigsskade eller utvidelse av bestaaende anlegg?

Svar: Som til foregaaende spørsmål.

12. Har "alle krigsfornødenheter kan tas" (jannfør artikkel 53) gjelder dette kun ferdige varer? - eller kan det ogsaa forlanges at nye varer produseres?

Svar: Det kan ikke forlanges at en fabrikerer krigsfornødenheter til bruk mot eget lands militærakt.

13. Er et rettssubjekt i det okkuperte område forpliktet til aa oppfylle kontrakter inngaaet med rettssubjekter utenfor området?

Svar: Prinsipielt ja, men selvfølgelig under forutsetning av at prompte oppfyllelse av den annen parts forpliktelse er sikret.

14. Er en okkupasjon force-majeure for rettssubjektet innenfor det besatte område, med hensyn til kontrakter inngaaet med A. England, Frankrike, B. Tyskland, C. Danmark, D. Andre land? Hvordan stiller det seg med hensyn til: A. Oppfyllelser av kontrakter av enhver art som før krigen er inngaaet med rettssubjekter i Tyskland. B. Inngaaelse av nye kontrakter med saadanne rettssubjekter?

Svar: Okkupasjonen er force-majeure overfor alle okkupantens fiender. Den kan selvfølgelig være generell force-majeure, naar den hindrer fabrikasjon eller leveranse.

I det okkuperte område maa en oppfylle kontrakter, inngaatt paa forhaand med innvaanere av den okkuperende makt. Jeg kan ikke se a det er noen grunn til ikke ogsaa aa slutte nye kontrakter.

K r b ø d ø g s t

(sign.) Kristen Johanssen.

Avskrift.

NORGES INDUSTRIFORBUND

Oslo, den 14. juni 1941
Cirkulære nr. 38.
Konfidensielt.

Til Norges Industriforbunds medlemmer:

Sattstillingen i de okkuperte distrikter.

Efter at hele Norge nu er okkupert, har vi henvendt oss til fhv. regjeringsadvokat Kristen Johanssen med anmodning om en tilleggsredogjørelse til den utførlige utredning som ble oversendt med vort sirkulære nr. 31 av 1. ds. Vi tillater oss aa hitsette denne tilleggsuttalelse:

De har ønsket en tilleggsuttalelse fra meg paa grundlag av det faktum at den norske hærledelse har oppgitt kampen.

Resultatet herav - og av det engelsk-franske tilbaketog ifra Narvik-området - er at den tyske hær makt ubestridelig er aa oppfatte som okkupant av hele Norge, og videre at Haager-konvensjonens art. 44 og 52 blir uten anvendelse forsaavidt som disse beskytter norske personer mot tvungenssig hjelp ytet okkupasjonsmakten under dennes militære operasjoner mot landets egen stridsmakt.

Videre følger av Haagerkonvensjonens art. 43 og 45 at okkupasjonsmakten har all administrativ myndighet som normalt tilkommer landets regjering.

Følgelig er at enhver norsk borger - eller selskap er lovmessig berettiget til at slutte kontrakter med okkupasjonsmakten om ethvert arbeide og enhver prestasjon innen rikets område.

Hvervidt han ogsaa er forpliktet til at utføre alt slikt arbeide, vil avhenge av om han etter landets lov er forpliktet hertil, eller om utførelsen er "til okkupasjonsharens behov."

K r b ø d ø g s t

Norges Industriforbund

Lorentz Vogt
Adm. direktør.